

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра всесвітньої історії

СИЛАБУС

вибіркового освітнього компонента

РОЗВИТОК ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В СЕРЕДНІ ВІКИ
ТА РАННІЙ НОВИЙ ЧАС

підготовки бакалавра

спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія, правознавство»

Луцьк – 2022

Силабус вибіркового освітнього компоненту «Розвиток польської державності в середні віки та ранній новий час» підготовки бакалавра, спеціальності 014 – Середня освіта, освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія, правознавство».

Розробник: д. політ. н., професор кафедри всесвітньої історії
ВНУ імені Лесі Українки А. В. Бортнікова

Силабус освітнього компоненту затверджено на засіданні кафедри всесвітньої історії. Протокол №2 від 14 вересня 2022 р.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми: доцент Хлібовська Г. М.

Завідувач кафедри:

проф. Стрільчук Л. В.

I. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОНП, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика освітнього компоненту
Форма навчання – очна	01 Освіта. Педагогіка. спеціальність 014 Середня освіта Середня освіта. Історія, правознавство Бакалавр	Вибірковий
Кількість годин/кредитів – 150/5		Рік навчання: 4-ий
		Семестр: 8-ий
ІНДЗ: немає		Лекції – 30 год.
		Практичні – 16 год.
	Консультації – 8 год. Самостійна робота – 96 год.	
Мова навчання	Українська	Форма контролю: залік

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

III: Бортнікова Алла Василівна

Науковий ступінь: доктор політичних наук

Вчене звання: професор

Посада: професор кафедри всесвітньої історії

Контактна інформація (номер мобільного зв'язку, електронна адреса):
+380673321105, bortnikovaav@gmail.com

Консультації: після проведення занять за розкладом.

III. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1. Анотація

Освітній компонент «Розвиток польської державності в середні віки та ранній новий час» за своїм змістом відноситься до предметного поля комплексу знань з історії становлення і розвитку державності в Польщі в середні віки і ранній новий час на основі аналізу історичних джерел, вивчення історіографії проблеми, опрацювання понятійного апарату. Освітній компонент представлено як суспільно-політичний, економічний і духовно-культурний розвиток польського населення і держави від найдавніших часів до кінця XVIII ст.

Історія польської державності розглядається на загальноєвропейському, регіональному і місцевому рівнях з урахуванням того, що здобувачі освіти

вже отримали загальноісторичну підготовку. Це дає змогу уявити широку географію предмета і простежити генезу походження і розвитку західних і східнослов'янських народів, опанувати здобувачами знання про загальні риси та особливості історичної еволюції польського народу, форм його суспільного та державного ладу, розкрити характер взаємин із сусідніми народами і державними утвореннями, насамперед з Україною та українцями.

2. Пререквізити/постреквізити

Пререквізити: Філософія та методологія науки, Академічна доброчесність та наукова етика, Давня та середньовічна історія України, історія України нового часу, Історія середніх віків Західної Європи, Історія країн Центрально-Східної Європи середніх віків та нового часу.

Постреквізити: Фундаментальний характер підготовки здобувачів у напрямі професійної освіти. Педагогічна практика, Підготовка та захист магістерських робіт.

3. Мета і завдання освітнього компоненту

Мета – вивчення історії становлення та розвитку інститутів польської державності у середні віки та ранній новий час на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях.

Завданнями ОК «Розвиток польської державності в середні віки та ранній новий час» є поглиблення знань, одержаних здобувачами в результаті засвоєння теоретичних курсів загальної підготовки, формування умінь щодо використання отриманих знань з історії та культури польського народу і держави в процесі їх змін і трансформацій з найдавніших часів до кінця XVIII ст. в контексті цивілізаційного розвитку Європи та її регіонів, виробити у них вміння послуговуватись цими знаннями у фаховій діяльності і громадському житті.

4. Результати навчання (компетентності)

Загальні компетентності

ЗК1. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини і громадянина, реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК4. Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків.

ЗК5. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності і підприємливості.

ЗК6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Фахові компетентності

ФК1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ФК2. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ФК3. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності.

ФК6. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

ФК7. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні цифрові технології в освітньому процесі.

ФК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати оцінювати і прогнозувати політичні, правові, економічні, культурні соціальні події та явища.

ФК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

ФК 13. Здатність застосовувати новітні методи пізнання в освітньому процесі, добирати і використовувати сучасні та ефективні методики навчання, виховання і розвитку учнів.

1. Структура освітнього компоненту

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	У тому числі				
		Лекц.	Сем.	Конс.	Сам. роб.	Форма контролю/ Бали
1	2	3	4	5	6	7
Змістовний модуль 1. Польська державність в добу раннього середньовіччя						
Тема 1. Предмет і методи дослідження проблеми державності в середні віки		2		-	2	ДБ/8
Тема 2. Джерела з історії Польщі (X–XVIII ст.)		2	2	1	4	ДС/8
Тема 3. Ранньофеодальні держави і народності у західних і південних слов'ян (VI–XII ст.)		2			4	ДС/8
Тема 4. Еволюція соціальних і суспільно-політичних структур і виникнення держави		2		2	4	ДС/8
Тема 5. Утворення держави і формування суспільно-політичної ідеології в слов'янських країнах (IX–XI ст.)		2	2		6	ДБ/10
Тема 6. Польські землі в VI–IX ст.		2	2	1	8	ДС/10
Тема 7. Держава і політичний розвиток Польщі в X– поч. XII ст.		2	2		6	
Разом за змістовним модулем 1		14	8	4	30	52
Змістовний модуль 2. Формування станової монархії в XIV–XV ст. Розвиток польської державності в XVI–XVIII						
Тема 8. Основні віхи політичного розвитку Польщі в XIII–XV ст.		4	2	2	6	ДБ/10
Тема 9. Станово-представницька монархія в Польщі в XIV–XVI ст.		2	2		6	ДС/8
Тема 10. Розвиток польської держави в XVI – першій половині XVII ст.		4	2		8	ДС/10
Тема 11. Річ Посполита в другій половині XVI–XVII ст.		2		1	8	ДС/10
Тема 12. Спроби реформ Речі Посполитої та їх наслідки в другій половині XVII ст.		4	2	1	8	ДС/10
Разом за змістовним модулем 2		16	8	4	36	48

Види підсумкових робіт						Бали
Усього годин	150	30	16	8	66	100

Методи контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

5. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Тема	Кількість годин
	Змістовний модуль 1. Польська державність в добу раннього середньовіччя	
1.	Охарактеризуйте становище польських земель у найдавніші часи.	2
2.	Територія розселення слов’ян в польських землях.	2
3.	Історіографія дослідження стародавніх слов’ян.	2
4.	Найдавніші державні утворення на польських землях.	2
5.	Організація держави Мешка I.	2
6.	Політичні відносини у Східній Європі в X ст.	2
7.	Християнство в Польщі.	2
8.	Внутрішня політика Мешка I.	2
9.	Правління Болеслава Хороброго.	2
10.	Гнезненський з’їзд.	2
11.	Війни Болеслава Хороброго. Криза польської монархії. Занепад і відбудова держави П’ястів.	2
12.	Послаблення Польщі в 30-х роках XII ст.	2
13.	Політичний розвиток у 1040-х – 1130-х роках	2
14.	Польська держава на рубежі X–XI ст. Заповіт Болеслава Кривоустого. Організація ранньоп’ястівської монархії.	2

	Змістовний модуль 2. <i>Формування станової монархії в XIV–XV ст. Розвиток польської державності в XVI–XVIII ст.</i>	
15	Еволюція системи сеньйорату і принципату в Польщі.	2
16.	Феодальна роздробленість. Боротьба за краківський престол в XIII ст.	2
17.	Колонізація на німецькому праві в Польщі (XIII ст).	2
18.	Німецьке міське право упродовж XIII–XIV ст.	2
19.	Відновлення державності наприкінці XIII – початку XIV ст. Коронація Владислава I Локетка 1320 р.	2
20.	Союз Польщі з Великим князівством Литовським у XIV ст.	2
21.	Правління Казимира III Великого. Внутрішня політика.	2
22.	Адміністративний устрій Корони Польської XIV–XV ст.	2
23.	Характеристика формування станової монархії в Короні Польській.	2
24.	Розвиток Речі Посполитої шляхетської в другій половині XVI ст.	2
25.	Державний лад Речі Посполитої обох народів.	2
26.	Період відродження і шляхетської демократії в Польщі XVI– перша половина XVII ст.	2
27.	Трансформація шляхетської демократії у режимі магнатської олігархії.	2
28.	Реформація і контрреформація в Польщі.	2
29.	Ідеологія сарматизму.	2
30.	Політичний устрій Речі Посполитої у 20-х – на початку 60-х років XVIII ст.	2
31.	Рух за реформи Речі Посполитої обох народів в другій половині XVIII ст.	2
32.	Падіння Речі Посполитої. Чотирирічний сейм.	2
33.	Конституція 3 травня 1791 р.	2

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо здобувача освіти:

здобувач має відвідувати лекції та практичні заняття. Пропущені без поважних причин заняття потрібно відпрацювати у формі: підготовки конспектів лекції, опитування за темою практичного заняття.

Політика щодо академічної доброчесності:
усі завдання здобувач має виконувати самостійно.

Політика щодо дедлайнів та перескладання:
у випадку пропуску лекції без поважної причини здобувач готує конспект до наступного практичного заняття. До закінчення вивчення модуля здобувач має відпрацювати усі практичні заняття.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Формами підсумкового семестрового контролю є залік (2 семестр).

Залік викладач виставляє за результатами поточної роботи здобувача освіти без проведення модульних контрольних робіт (оцінювання за шкалою від 0 до 100).

Перескладання будь-яких видів робіт, передбачених силабусом освітнього компонента, з метою підвищення підсумкової модульної оцінки не дозволяється. Заборгованість із модуля повинна бути ліквідована здобувачем у позааудиторний час до початку підсумкового контролю з наступного модуля. Кінцевий термін ліквідації заборгованості з модульного контролю обмежується початком заліково-екзаменаційної сесії.

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 - 81	
67 -74	
60 - 66	
1 – 59	Незараховано (з можливістю повторного складання)

Контрольні питання

1. Виникнення польської монархії П'ястів.
2. Періодизація польської державності в добу Середньовіччя і раннього Нового часу.

3. Основні групи джерел з історії Польської Корони і Речі Посполитої.
4. Своєрідність і специфіка джерел з історії польської державності.
5. Характеристика наративних джерела X–XV ст.
6. Аналіз змісту «Хроніки» Галла Аноніма (поч. XII ст.).
7. Шляхи формування і особливості ранньофеодальних слов'янських держав.
8. Передумови виникнення держав. Ознаки державності у суспільстві.
9. Проблема взаємодії влади і суспільства.
10. Перші політичні об'єднання у слов'ян.
11. Польсько-чеська модель ранньофеодальної держави.
12. Протодержави і державні об'єднання у слов'янських народів.
13. Культ святих як явище ідейного життя у стародавніх слов'ян.
14. Легенди про походження династії П'ястів.
15. Запровадження християнства в Польщі.
16. Організація церкви в Польщі і отримання церковної самостійності.
17. Польські племена в VI–IX ст. Початки державності.
18. Організація влади в ранньофеодальному польському суспільстві.
19. Правління Мешка I.
20. Держава П'ясті та її розвиток за Болеслава Хороброго.
21. Організація інститутів польської держави в X – XI ст.
22. Криза польської держави в 30-і роки XI ст.
23. Характеристика феодальної централізованої монархії.
24. Соціальна структура і соціальні відносини в польському суспільстві X – XII ст.
25. Доба феодальної роздробленості XIII ст.
26. Політичний розвиток Польщі в XIII–XIV ст. Формування станового суспільства.
27. Об'єднавчі тенденції наприкінці XIII ст. Відновлення польської держави. Коронація Владислава Локетка 1320 р.
28. Правління Казимира III. Адміністративний устрій.
29. Внутрішня політика Казимира III Великого.
30. Формування станової монархії у XIV–XV ст.
31. Колонізація на німецькому праві.
32. Польські землі в кінці XV – початку XVI ст. На шляху до шляхетської демократії.
33. Політична боротьба у 1500–1560-х роках.
34. Люблінська унія 1569 р.
35. Політична криза 70-х років XVI ст.
36. Внутрішньополітичний розвиток Речі Посполитої наприкінці XVI – першій половині XVII ст.
37. Стани і соціальні групи населення.

38. Шляхта. Ідеологія «сарматизму».
39. Державний лад Речі Посполитої.
40. Внутрішньополітичний розвиток Польщі до 1648 р.
41. Політична криза Речі Посполитої у 1660-х роках.
42. Політичне життя Речі Посполитої в 1648–1764 рр. Панування магнатерії.
43. Еволюція державного ладу Речі Посполитої в XVII ст.
44. Річ Посполита і Північна війна.
45. Розпад політичного устрою Речі Посполитої у 20-х – на початку 60-х років XVIII ст.
46. Спроби реформ Речі Посполитої та її падіння.
47. Державні реформи другої половини XVIII ст.
48. Поділи Речі Посполитої.
49. Конституція 3 травня 1791 р.

VI. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Джерела

1. «Великая хроника» о Польще, Руси и их соседях XI–XIII вв. Москва: Наука, 1987. 258 с.
2. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских. Москва: Наука, 1961. 176 с.
3. Гельмольд. Славянская хроника. Москва: Наука, 1963.
4. Дневник Люблинского сейма 1569 г. Соединение Великого княжества Литовского с Королевством Польским. Санкт-Петербург, 1869.
5. Меховский М. Трактат о двух Сарматиях. Москва. Ленинград: Наука, 1963.
6. Копреева Т. Н. Обзор польских рукописей ГПБ (собрание П. П. Дубровского). *Труды ГПБ им. М. Е. Салтыкова-Щедрина*. Т. V (8). Л., 1958. С. 137–165.
7. Długosz Jan. Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Warszawa, 1961–1965. Кн. 1–3.
8. Jan z Czarnkowa. Kronika. Kraków, 1996.
9. Źródła, sagi i legendy najdawniejszych dziejów Polski / Wyd. G. Labuda. Warszawa, 1960.

Література

10. Балух В. О. Фільваркове господарство Польщі в XV–XVII ст. Чернівці: , 1999.

11. Баран В. Д. Давні слов'яни. Київ: Альтернативи, 1998. 336 с.
12. Бардах Ю., Леснодорский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. Москва: Наука, 1980.
13. Буданова В. П., Горский А. А., Ермолва И. Е. Великое переселение народов. Этнополитические и социальные аспекты. Москва, 1999.
14. Буданова В. П. Варварський мир епохи Великого переселення народів. Москва, 2000.
15. Вішнеўскі А. Ф., Юхо Я. А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі ў дакументах і матэрыялах (са старажытных часоў да нашых дзён). Мінск, 1998.
16. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
17. Дейвіс Н. Європа. Історія / пер. з англ. П. Торащук. 2-е вид. Київ: Основи, 2001. 1464 с.
18. Дмитриев М. В. Православие и Реформация. Реформационное движение в восточнославянских землях Речи Посполитой во второй половине XVI в. Москва: , 1990.
19. Дыбковска А., Жарин М., Жарин Я.. История Польши с древнейших времен до наших дней. Варшава, 1995.
20. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2002. 752 с.
21. Иловайский Д. Гродненский сем 1793 г. последний сейм Речи Посполитой. Москва. 1870.
22. Историография истории южных и западных славян. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1987. 132 с.
23. История Европы. Т. 2. Средневековая Европа. Москва: Наука, 1992. 1330 с.
24. История Европы. Т.3. От средневековья к новому времени (конец XV – первая половина XVII в.) Москва: Наука, 1993. 656 с.
25. История Польши. Т. 1. Москва: Наука. 1956.
26. История средних веков: Европа и Азия / авт. А. Н. Бадак, И. Е. Войтич, Н. М. Волочек и др. Минск: Хорвест, 2000. 656 с.
27. История южных и западных славян: В 2 т. Т.1. Средние века и Новое время: Учебник / под ред. Г. Ф. Матвеева, З. С. Ненашевой. 2-е изд. Москва: Изд-во МГУ, 2001. 687 с.
28. Історичне джерелознавство: Підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. Київ: Либідь, 2002. 488.
29. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) Курс лекцій: Навч. посібник / В. І. Яровий, П. М. Рудяков, В. П. Шумило та ін. Київ: Либідь, 2001. 632 с.

30. Історія західноєвропейського Середньовіччя: Хрестоматія: Навч. посібник для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закладів / упоряд. М. О. Рудо. Київ: Либідь, 2005. 654 с.
31. Історія Центрально-Східної Європи / за ред. Л. О. Зашкільняка. Львів, 2001. 660 с.
32. Источниковедение истории южных и западных славян (феодалный период). Отв. редактор Л. П. Лаптева. Москва: Изд-во МГУ, 1999. 251 с.
33. Кареев Н. Исторический очерк польского сейма. Москва, 1888.
34. Кареев Н. Польские реформы XVIII в. Санкт-Петербург. 1890.
35. Кенигсбергер Г. Средневековая Европа. 400-1500. / пер. с англ. Москва: Изд-во «Весь мир», 2001. 384 с.
36. Королюк В. Д. Древнепольское государство. Москва, 1957.
37. Королюк В. Д. Славяне и восточные Романцы в эпоху раннего средневековья. Политическая и этническая история. Москва, 1985.
38. Костомаров Н. И. Последние годы Речи Посполитой. Санкт-Петербург, 1905.
39. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. Москва: Наука, 1993. 528 с.
40. Кутшеба С. Очерк истории общественно-государственного строя Польши. Санкт-Петербург, 1097.
41. Лаптева Л. П. История славяноведения в России в конце XIX – первой трети XX в. Москва: Изд-во «Индрик», 2012. 840 с.
42. Лелевель И. Краткие очерки истории польского народа. Санкт-Петербург, 1862.
43. Ливанцев К. Е. Сословно-представительная монархия в Польше, ее сущность и особенности (вторая половина XIV – конец XVI в.). Ленинград, 1968.
44. Норман Д. Європа. Історія / пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 1463 с.
45. Польша – нарис історії / за ред. В. Менджецького та Є. Брацисевича. Варшава, 2015. 365 с.
46. Погодин А. Л. Очерк истории Польши. /История Польши. Москва, 2002.
47. Принятие христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. Москва: Наука, 1988. 285 с.
48. Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху раннего средневековья. Москва: Наука, 1982. 285 с.
49. Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма.- Москва: Наука, 1988. 356 с.

50. Раннефеодальные государства и народности. Южные и западные славяне VI–XII вв. Москва: Наука, 1991. 253 с.
51. Хрестоматия по истории средних веков. В 3 т. / под ред. С. Д. Сказкина. Т. 2. Москва: Наука, 1963. 286 с.
52. Хрестоматия по истории южных и западных славян. В 3 т. Т.1. Эпоха феодализма. Отв. ред. М. М. Фрейденберг. Минск: Изд-во Университетское, 1987. 282 с.
53. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. Київ, 1998. 504 с.
54. Хрестоматія для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України. Харків, 2000.
55. Християнізація Центрально-Східної Європи [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://www.wyklady.ekpu.lublin.pl/wyklady/mironowicz/mironowiczuw1.htm>
56. Центральна і Східна Європа в XV–XVIII століттях: Питання соціально-економічної та політичної історії. До 100-річчя від дня народження проф. Дмитра Похилевича. За ред. Л. Зашкільняка та М. Крикуна. Львів: Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 1998.
57. Balzer O. Genealogia piastów. Kraków, 1895.
58. Bardach J, Leśnodorski B., Pietrzak M. Historia państwa i prawa polskiego. Warszawa, 1976.
59. Baszkiewicz J. Polska czasów Lokietka. Warszawa, 1968.
60. Błaszczak G. Dzieje stosunków polsko-litewskich. Т. II: od Krewa do Lublina. Część I. Poznań, 2007. 935 s.
61. Bogucka M. Kazimierz Jagiellończyk i jego czasy. Warszawa, 1981.
62. Beuvois D. Histoire de la Pologne. Paris, 1995.
63. Grabski A. F. Boleslaw Chrobry. Warszawa, 1966.
64. Halecki O. Historia Polski. Lublin. Londyn, 1986. Т. 1.
65. Historia Europy Śródkowo-Wschodniej / Red. J. Kloczowski. Autorzy: D. Beuvois, M.-E. Dureux, J. Kloczowski, H. Samsonowicz, P. Wandycz. Lublin, 2000. Т. 1–2.
66. Lowmiański H. Początki Polski. Z dziejów słowian w pierwszym tysiącleciu n.e. Warszawa, 1963–1985. Т. 1–6.
67. Od plemion do Rzeczypospolitej: Naród, państwo, terytorium w dziejach Polski / Red. nauk. A. Mączak. Warszawa, 1996-
68. Polska – losy państwa i narodu / H. Samsonowicz i in. Wyd. 2. Warszawa, 1995.
69. Topolski J. Historia Polski: Od czasów najdawniejszych do 1990 r. Wzd. 6. Warszawa, 1995.
70. [Samsonowicz H.](#) Życie miasta średniowiecznego. Wydawnictwo: [Poznańskie](#), 2017. 240 s.

71. [Samsonowicz H. Miejsce Polski w Europie- Warszawa, 1995.](#)
72. [Samsonowicz H. Złota jesień średniowiecza. Poznań, 2001.](#)
73. [Szczygel R. Lokacja miast w Polsce XVI wieku. Lublin, 1989.](#)
74. Wisner H. Władysław IV Waza. Wrocław, 1995.

Інформаційні ресурси

Центри інформації та бази даних з проблем суспільно-політичного розвитку

1. Верховна Рада України. Офіційний портал. URL: <https://www.rada.gov.ua/>.
2. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/ru>.
3. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
4. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса. URL: <https://ipien.gov.ua/>.
5. Інститут соціології НАН України. URL: <https://i-soc.com.ua/ua/institute/>
6. Центр політико-правових реформ (ЦППР). URL: <https://www.pravo.org.ua/ua/about/>.
7. [Інститут історії України НАН України. URL: http://history.org.ua/uk.](http://history.org.ua/uk)